

KLEMEN TERÉZIA

JÚNIUS HÍRES PEDAGÓGUS- SZÜLÖTTEI

Június hónapunk nevét Juno isten-asszonyról kapta, aki Jupiter nővére és felesége (a római istenek ebben a tekintetben nem nagyon voltak változások), valamint a házasságnak és a születéseknek a védőistenője volt, azonkívül pedig a csillagos égboltnak is királynője. A hónap régi magyar neve Rák hava, illetve Szent Iván hava. Utóbbi nevét a szokáshoz híven a Rák hó (június 22/23. – július 22/23.) első dekádjának legjelentősebb szentjéről, Keresztelő Szent Jánosról nyerte.

A Cambridge-i Egyetem kutatói szerint a júniusban születettek, függetlenül attól, hogy Ikrek vagy Rák az illető, rendkívül gazdag személyiségek. Statisztikailag elmondható, hogy a júniusban született emberek kerülnek legnagyobb valószínűséggel a Nobel-díjasok körébe.

WINIFRED CULLIS

(1875. június 2. – 1956. november 13.) Ő volt az első nő, aki brit orvosegyetemen tanszékvezetői kinevezést kapott, egész életében a nők tanuláshoz való jogáért munkálkodott. Cambridge-ben volt a Newnham College hallgatója, végzése után 1901-től a London School of Medicine for Women Élettani Tanszékének demonstrátoraként kezdett dolgozni. Később a kutatómunkába is bekapcsolódott, több publikációja jelent meg, 1919-ben kapta meg professzori kinevezését. Világszerte előadásokat tartott a nők továbbtanulásának fontosságáról.

BÉKÉSY GYÖRGY [Georg von Békésy]

(1899. június 3. – 1972. június 13.) A Nobel-díjas akusztikus, biofizikus, egyetemi tanár a berni egyetemen tanult fizikát és kémiát, majd Budapesten doktorált fizikából. 1933-ban

a budapesti tudományegyetemen magántanári képesítést nyert, 1939-ben a Kísérleti Természettani Tanszék vezetését, majd 1941-ben egyetemi tanárként a Gyakorlati Fizikai Intézet vezetését vette át. Az MTA 1939-ben választotta levelező tagjává. 1946-ban szabadságolták, hogy a stockholmi Királyi Karolina Intézetben végezhesen kutatómunkát. 1947 őszén a Harvard Egyetem pszichoakusztikai laboratóriumának meghívására áttelepült az USA-ba, és itt dolgozott 1966-ig mint vezető kutató. Az 1961-es orvosi Nobel-díjat főként azokért a kutatásaiért kapta, amelyeket még Magyarországon folytatott. Ezt követően Honoluluba költözött, ahol az egyetem alapítványi tanszékének, az Érzékszervi Kutatólaboratóriumnak lett a professzora. 1969-ben Washingtonban a magyar követségen átadták neki a SOTE díszdoktori oklevelét.

JANE HAINING

(1897. június 6. – 1944. augusztus 16.) Skót missziósként érkezett Magyarországra, a budapesti skót misszió lányiskolájának a vezetője volt, ahol 6–16 év közötti, árva, félárva, keresztény és zsidó gyerekeket neveltek. A háború kitörésekor éppen szabadságát töltötte Skóciában, ám a veszélyek ellenére visszatért Budapestre. 1940-ben a misszionáriusokat visszarendelték Skóciába, de ő maradt. „Ha ezeknek a gyerekeknek szükségük volt rám a derűs napokon, akkor még inkább szükségük van rám a sötétség napjaiban.” – mondta. 1944-ben a Gestapo több tanítványával együtt elhurcolta: zsidókkal való érintkezés, zsidóbúj-

tatás, angol hadifoglyok látogatása, a BBC hallgatása voltak a vádak ellene. Auschwitzba deportálták, ahol valószínűleg gázkamrában gyilkolták meg. A pesti rakpart Lánchíd és Erzsébet híd közötti része róla van elnevezve.

BÁNKI DONÁT

(1859. június 6. – 1922. augusztus 1.) A sokoldalú gépészmérnök feltaláló, professor már egyetemi hallgató korában kitűnt tehetségével: negyedéves korában Horváth Ignác mechanika-professor mellett volt tanársegéd. 1882–99 között a Ganz és Társa Vasöntő- és Gépgyár gépkonstruktor, később osztályvezetője, majd főmérnöke lett. Amikor a Ganz-gyár a gázmotorok fejlesztésével megbízta, Bánki a Műegyetem gépműhelyének vezetőjével, a későbbi gyáralapítóval, Csonka Jánossal kezdett hozzá egy, a meglevőknel gazdaságosabb működésű motortípus kidolgozásához. Eredményes együttműködésüket közös szabadalmak sora tanúsítja: *Újítás gázgépeknél, Újítás gáz- és petróleum-motorokon* (1888), *Gáz- és petróleum kalapács* (1889), *Újítások petróleum-motorokon* (1893). Ez utóbbiban van szó először a világon a karburátorról. A Bánki-Csonka-féle motorokat a Ganz-gyár sorozatban gyártotta. Bánki Donát életének második felében professor lett a Műegyetemen.

HUNFALVY JÁNOS

(1820. június 9. – 1888. december 6.) Június 9-én látta meg a napvilágot a Magyar Földrajzi Társaság alapítója és első elnöke, aki szepességi földműves családból származott. Filozófiai, jogi

és teológiai tanulmányokat folytatott; német anyanyelve mellett kiválóan beszélt magyarul, szlovákul, franciául és angolul. A késmárki líceumban kezdett tanítani, azonban a szabadságharc alatt írott lelkesítő cikkei miatt állásából eltávolították, hat hónap börtönbüntetésre ítélték. Később a Tudományos Akadémia – melynek 1858-ban levelező, majd 1865-ben rendes tagja lett – megbízta *A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása* című háromkötetes mű megírásával, amely európai színvonalra emelte a magyar földrajztudományt. 1863-ban kapott ismét katedrát; először a Műegyetemen, majd 1870-től a pesti tudományegyetemen. Életművének jelentős részét képezi – az *Egyetemes földrajz* című egyetemi tankönyv mellett – a népiskolák, ipariskolák, polgári iskolák és gimnáziumok számára írt tankönyvek sora.

BOTKA VALÉRIA

karnagy, zenepedagógus

(1928. június 10. – 2013. szeptember 28.) Máriakálnokon született, a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán tanult. 1954-ben diplomázott, és a Magyar Rádió zenei osztályán kezdett dolgozni. Még abban az évben hozták létre férjével, Csányi Lászlóval a Magyar Rádió Gyermekkórusát, amivel az elkövetkező években hihetetlen sikereket értek el. A kórus bejárta az országot, talán nincs olyan hely, ahol ne lett volna koncertjük. Népszerűek voltak Európában, és a tengerentúlra is gyakran hívták őket, Japánba szinte már hazajártak.

APÁCZAI CSERE JÁNOS

(1625. június 10. – 1659. december 31.) Az első magyar enciklopédista, az erdélyi protestáns nevelő gyulafehérvári tanulóévei alatt tanárától, Bisterfeld János Henriktől kapott indíttatást az enciklopédikus tudás megszerzésére. A református egyház ösztöndíjasaként hollandiai egyetemen tanult; itt szerzett teológiai doktorátust. Még Hollandiában írta első nemzeti nyelvű enciklopédiáját, a *Magyar Encyclopaedia*-t, amely 1655-ben Utrechtben jelent meg. Ekkor Apáczai már hazatért, és a gyulafehérvári kollégium tanára volt. Haladó gondolatai és megnyilvánulásai ellenségeket szereztek számára, magára vonta II. Rákóczi György fededelem haragját, aki büntetésül a leégett kolozsvári kollégiumba helyezte

át. Apáczai 1656-os, Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról és a magyaroknál való barbár állapotuk okairól című beköszöntő beszédében fejtette ki hitvallását. Mint mondta, az iskola nem csupán téglafal vagy berendezés, hanem elsősorban „tanítók és tanulók rendezett társulása, akik az emberi életkörülmények szempontjából hasznos és szükséges ismereteket tanítanak és tanulnak”. 1658-ban egy akadémia-tervezetet terjesztett elő, ezt azonban már nem tudta a gyakorlati megvalósulásig vinni. Fiatalon, 34 évesen halt meg tüdőbajban.

M. ZEMPLÉN JOLÁN

(1911. június 11. – 1974. június 6.)

Az első magyar nő, aki fizikaprofesszori kinevezést kapott. Budapesten, értelmiségi családban született, a Pázmány Péter Tudományegyetem matematika-fizika szakán végzett 1935-ben. Nevéhez fűződik a tudománytörténet, ezen belül a fizikatörténet tudományos kutatásának elfogadtatása, az MTA Akadémiai Tudománytörténeti Kutatócsoport létrehozása. 1967-ben kapta meg kinevezését a BME Kísérleti Fizikai Tanszékének vezetésére.

SVAICZER GÁBOR

(1784. június 11. – 1845. augusztus 4.) A magyarországi ércbányászat és -feldolgozás sikeres fejlesztője Svájból Magyarországra telepedett bányász-dinasztiából származott. A hírneves selmecbányai akadémián 1804-ben fejezte be tanulmányait, majd a korabeli előírásoknak megfelelően hároméves tanulmányutakat tett a monarchia nagyobb bánya- és kohóüzemeiben. Gyakorlati munkája mellett 10 évig, 1834–44 között igazgatója volt a selmeci akadémiának. Ezalatt közel 1200 bánya-, kohó- és erdőmérnököt nevelt, akiknek nagy szerep jutott a kiegyezés után az önálló magyar ipar megteremtésében.

BAUMGARTNER ALAJOS

(1865. június 18. – 1930. február 16.) A híres tudománytörténész, középiskolai tanár a budapesti tudományegyetemen szerzett matematika-fizika szakos tanári oklevelet. Számos középiskolában, majd polgári iskolai tanárokat képző főiskolán tanított. A hazai szakirodalomban az elsők között dolgozta fel az ókori matematika történetét.

FEJÉRVÁRY GÉZA GYULA, báró

(1894. június 25. – 1932. június 2.) Báró Fejérváry Géza miniszterelnök unokája zoológus, paleontológus, a magyar herpetológia (csúszómászókkal foglalkozó tudomány) jeles képviselője, oktatója volt. Egyetemi tanulmányai befejezése után 1913-ban az Magyar Nemzeti Múzeum Állattárának munkatársa lett, közben 1915–16-ban tanársegéd volt az egyetemen. A pécsi egyetemen 1924-ben magántanárrá képesítették. 1930-tól a pécsi egyetem tanára volt. Kutatási területe az általános biológia, az állatföldrajz, a származástan, de főleg az élő és kihalt kétéltek és hüllők alak-, bonc-, rendszer- és származástana.

SZILY KÁLMÁN

(1838. június 29. – 1924. július 24.)

Az egyik legkiválóbb tudományos vezetőnk, a természettudós és nyelvész a budapesti József Ipartanodában, majd a bécsi Polytechnikumban tanult. Hazatérte után egyetemi oktatói karriert járt be: először Stoczek József tanársegédje lett a budai polytechnikumban, majd a kísérleti természettan tanára lett, végül megbízták a Matematikai Fizika és az Analitikai Mechanika Tanszék vezetésével. 1871-ben a polytechnikumot egyetemi rangra emelték: megalakult a Műegyetem. Szily Kálmán felismerte, hogy a műszaki tudományos műnyelv fejlesztése elengedhetetlenül szükséges a modern tudományágak, a technika széles körű megismertetéséhez, népszerűsítéséhez, ezért érdeklődése fokozatosan a nyelvtudomány felé fordult. 1889-től 1905-ig az Akadémia főtítkára volt, 1905-ben pedig főkönyvtárnokká nevezték ki. Ekkor alapította a Magyar Nyelvtudományi Társaságot, amelynek elnöke és folyóiratának, a *Magyar Nyelvnek* és *A magyar nyelvújítás szótárának* szerkesztője lett.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Pukánszky Béla – Németh András: *Neveléstörténet*. <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/>
- Fűrészné Molnár Anikó (főszerk.): *Híres iskolák, neves pedagógusok*. Komárom-Esztergom Megyei Múzeumi Szervezet, 1994. <http://mek.oszk.hu/09600/09632/09632.pdf>
- <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajz-lexikon>
- <https://jelesnapok.oszk.hu>
- <https://nokert.hu>